

“AZƏRBAYCAN” – 100 İstiqlalımızın yadigarı, həmyaşıdı və tərənnümçüsü

O il bahar gəlməyə tələsmişdi. Yazın xoş havası Novruz bayramı ovqatına qarışmışdı. Xızılı Qafar kişinin kasıb komasına parlaq işıq, hərərət gətirən isə bahar nəfəsləri günəş deyil, ailənin yeddinci övladının dünyaya gəlişi idi. Ata-anasının istəyi onun ayağı sayılı, xoş taleli, uzun ömürlü olmasıydı. Ondan qabaq doğulan uşaqların üçü körpə ikən tələf olduğundan ürəkləri yaralı idi...

Azərbaycanın əksər kəndlərində o dövrdə rəsmi qeydiyyat aparılmırdı. Xızı kəndinin sakini Qafar kişi də nə böyük uşaqlarına, nə də sonbeşiyinə doğum şəhadətnaməsi götürdü. Cəfər adını verdikləri bu uşaq sonralar ictimai-siyasi xadim, istiqlal mücahidi, dramaturq, şair, yazıçı, publisist, tərənnüməçi kimi məşhurlaşacaq, istedadı ilə hər kəsi heyərdə qoyacaqdı. Həyatını, yaradıcılığını, ictimai-siyasi fəaliyyətini araşdırmağa aylarını, illərini sərf edən tədqiqatçılar onun doğum tarixini fərqli yazacaqdılar. Ən çox istinad olunan tarix isə belə olacaqdı: Cəfər Cabbarlı 1899-cu il martın 20-də Novruz bayramında dünyaya gəldi.

Həyatın ilk sınaqları

Günlər keçirdi. Kömürçü Qafar kişi görmə qabiliyyətini itirdikdən sonra ailənin dolanışıqı daha da ağırlaşdı. Kasıblıq onları Xızından Bakıya köçməyə məcbur etdi. Şəhərin “dağlı məhəlləsi”ndə yaşamağa başladılar. Burada da həyat Qafar kişinin üzünə gülmədi. İki il keçməmiş dünyasını dəyişdi. Ailənin qayğılarını həyat yoldaşı Şəhbəkə ilə böyük oğlu Hüseynqulu çəkməli oldular. Atası vəfat edəndə evin sonbeşiyinin - Cəfərin üç yaş var idi. Onun oxuması anasının ən böyük arzularından idi. Varlı ailələrin paltarlarını yuyub, çörək bişirərək uşaqlarını dolandıran Şəhbəkə kiçik oğlunu dini məktəbə qoydu. Cəfər əvvəlcə məhəllə mollasının, bir müddət sonra isə molla Qədirin yanında Quran dərsi keçdi. Ailəsinə də bacardığı qədər əl yetirir, altı-yeddi yaşında anasının bişirdiyi çörəkləri alverçilərin dükanına daşımaqdə qardaşına kömək edirdi.

Gözüaçıq uşaq idi. Yeniliklərə meyl göstərirdi. Bu cür düşüncələri onu mollaخانadan ayırdı. Özüne başqa təhsil yolu seçdi. 1905-ci ildə “Starıy Poçtovi-25”də Hacı Məmmədhusəyn Bədəlovun şəxsi mülkündə açılan üçsinifli “7-ci müsəlmani və rusi” məktəbinin birinci sinfinə daxil oldu. Dünyagörüşünün formalaşmasında məktəbin müəllimləri - Süleyman Sani Axundov, Abdulla Şaiq, Rəhim bəy Sıxlinski, Əhməd Məmməd Mustafayev böyük rol oynadılar.

Məktəb yoldaşları əsasən Cəfər Cabbarlı kimi kasıb balaları idi. Təhsil haqları ödənilərkən ailə vəziyyətləri, çalışqanlıqları nəzərə alınmırdı. Xüsusilə məktəb naziri Süleyman Sani Axundovun təşəbbüsü ilə ən yaxşı oxuyan şagirdlər nəinki təhsil pulundan azad edilirdilər, həm də ianə ala bilirdilər.

1908-ci ilin yazında “7-ci müsəlmani və rusi” məktəbini bitirdikdən sonra bir müddət ailəsinə kömək etdi. 1909-cu ilin payızında imtahan verib Alekseyev adına 3-cü Ali-ibtidai məktəbə qəbul olundu. Bu təhsil ocağında da bəxti gətirdi. Mahmudbəy Mahmudbəyov, Pənah Qasimov kimi görkəmli pedaqoqlar onlara yalnız elm öyrətmədilər, həm də milli-mənəvi dəyərlərini sevan, ana dilinin səfilığını qoruyan şəxsiyyətlər kimi yetişmələri üçün çalışdılar.

Sonralar uzun illər dostluq edəcəyi Mirzə Bala Məmmədzadə məktəb yoldaşlarından biri idi. Oxşar taleləri onları bir-birinə yaxınlaşdırdı. Hər ikisinin uşaqlıq çağlarına kasıblığın, ata dərdinin ağırları, qüssəsi çökmüşdü. Böyükdükcə düşüncələrinin, arzularının, ideallarının bənzerliyi dostluqlarını daha da möhkəmləndirirdi. Yalnız məktəbdə bir yerdə olurdular, yaxın məhəllələrdə yaşadıklarından dərindən sonra da görüşür, mütləbi etdikləri nağıllar, hekayələr barədə fikirlərini bölüşür, bir-birlərinə öz şeirlərini oxuyurdular.

İlk şeirinin, ilk mətbu əsərinin nə vaxt və harada çap olunduğu barədə tədqiqatçılar müxtəlif fikirlər söyləsələr də, bir həqiqət dəyişməz qalır: Cəfər Cabbarlı yaradıcılığa erkən yaşlarından başlamışdı. Onun istedadını uşaqlıq illərində bədhəşən dediyi şeirləri belli etmişdi.

1915-ci ilin aprelində məktəbi bitirən Cəfər Cabbarlı imtahan verərək Bakı Politehnik Məktəbinin elektromexanika şöbəsinə daxil oldu.

Dövr tələtməli idi. Çarizmin sərt qadağalarına, cəza tədbirlərinə baxmayaraq, hakimiyyətə qarşı etirazlar güclənir, ictimai-siyasi hadisələr gəldikcə gərginləşirdi. İnqilab coşğusu XX əsrin ikinci onilliyində daha da yüksəlirdi.

Siyasi hadisələr Bakı Politehnik Məktəbinin tələbələrini də öz axarına saldı. Zamanın çağırışına səs verən gənclər inqilabi hərəkəta sonsuz ümidlərlə qoşuldular. Cəfərin tələbə yoldaşı Mirzə Bala Məmmədzadə sonralar həmin günləri belə təsvir edəcəkdı: “Gənclər arasında isə vəziyyət belə idi: Hər orta-lisey dərəcəli məktəbdə bir tələbə cəmiyyəti vardı. Bu cəmiyyətin nüma-

yəndələrindən ibarət bir də məktəbdəki gizli təşkilatın adı “İrşad” idi və özümü-zə məxsus “Arzu” adlı əl ilə yazılı, rəsmli bir də məcmuəmiz vardı. Cəfər bu təşkilatın ən fəal üzvlərindən biri idi. Zaten o zaman Bakı məktəbləri arasında ən fəal və inqilabçı olanlar bizim məktəblə Bakı oğlan liseyi (real məktəb) və qız gimnaziyası idi”.

Üsyanlar, inqilablar, Birinci Dünya müharibəsinin gətirdiyi bəlalar gələcəklə bağlı arzularına kölgə sala bilmirdi. Cəfərin xeyalları, istəkləri bahar suları kimi aşılıb-daşır, qəlbine sığışmırdı. Ancaq dövrün ağır şərtləri, sıxıntıları bu coşğun

soyqırımında şəhid olan yurddaşlarına “Dur, ey xar olan millət” adlı mərsiyə yazdı. Bu ağırlı mövzuya sonralar “Əhməd və Qumru” hekayəsini, “Bakı müharibəsi”, “1905-ci ildə” dramlarını həsr etdi.

1918-ci il Azərbaycan tarixinə ziddiyyətlərlə dolu il kimi yazıldı. Daşnak-bolşevik silahlı birləşmələri o il yalnız Bakını qana boyamadılar. Azərbaycanın əksər bölgələrində soyqırımı törədildilər. Dinc, günahsız insanlara işğancələr verdilər, vəhşiliklə qətlə yetirdilər.

O dəhşətli günlərdə aldıkları ən xoş xəbər əvvəlcə Tiflisdən 1918-ci ilin ma-

gəzən yapıncılı süvarilər sel axınında vəcdə gələrək güllə atır və qara camaatı təbii fəlakətdən daha betər dəhşətə salırdılar.

Birçə çarəmiz qalırdı: redaksiyada gecələmək. Özümü-zə köhnə qəzet qalıqlarından rahat yatacaq düzəltməyə başladıq. Ancaq hər şeyə şəxsi münasibətləri olan qadınlar (redaksiya həmkarlarımız) buna qəti etiraz edib bildirdilər ki, özlərini Bakını basmış dəniz və okean sularına atarlar, amma azad mətbuat üstündə yatmazlar! (“Azərbaycan” qəzeti (rus dilində), 26 noyabr 1918) .

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin istiqlalpərvər gəncləri böyük sevgi ilə, sevincle müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərirdilər. 1918-ci il dekabrın 7-də cümhuriyyət hökuməti Parlamentinin rəsmi açılışı oldu. Parlament aparatına Cəfər Cabbarlı, Mirzəbala Məmməd-zadə, Əbdül Vahab Yurdsever, Seyid Hüseyn Sadiqov, Şəfiqə xanım Əfəndizadə və digər gənclər işə qəbul edildilər.

“Bir çağ varmış, ölkəm azad yaşamış”

Parlamentin stenoqrafçısı vəzifəsi Cəfər Cabbarlıya cümhuriyyətin yaradıcıları, ictimai-siyasi xadimləri ilə ünsiyyətdə olmaq, onların dövlət quruculu-

Bu göy boya Göy Moğoldan qalmış bir türk nişanı, Bir türk oğlu olmalı! Yaşıl boya islamlığın sarsılmayan imanı, Ürəklərə dolmalı! Şu al boya azadlığın, təcaddüdüün fərmanı, Madaniyyət bulmalı. Sekkiz uclu şu yulduz da sekkiz hərfli OD YURDU Əsarətin gəcəsindən firsət bulmuş quş kibi, Səhərlərə uçuşdur Şu hilal da türk bilgisi, düzgün sevgi nişanı,

Yurdumuzu qucmuşdur! (“Azərbaycan” qəzeti, 29 avqust 1919, № 263). “Azərbaycan” qəzetində işiq üzü görən “Sevimli ölkəm” sərlövhəli şeirində isə Cəfər Cabbarlı məmləkətinin həm hüsnünü bəzəyən - şiş ucları buludlarla döyüşən dağlarını, göy otlardan ipək paltar geyinən tarlalarını, düzlərini, verimli torpağını, geniş çöllərini, çalışan ərlərini, igid ellərini, ceyran gözlü qızlarını, həm də şanlı tarixini vəsf edirdi:

Quzğun dəniz oynar ayaqlarında, Işıq saçır nefti torpaqlarında. Tarixlərin altun yarpaqlarında Dadlı-dadlı sözləri var ölkəmin.

Yanar dağlarında yalov coşarmış, Ona tapınmaya ellər qoşarmış, Bir çağ varmış, ölkəm azad yaşamış, Bu yollarda izləri var ölkəmin.

Ümidin sönməyən işığı

təbiətli gəncdən uzaq deyildi. Zamanəyə münasibətini, haqsızlıqlara etirazlarını, eyni zamanda, bədi yaradıcılıqla bağlı düşüncələrini ən yaxın sırdaşı Mirzə Bala ilə bölüşürdü. Artıq on altı-on yeddi yaşlarına çatmış gənclərin söhbətləri daha ciddi ictimai, siyasi mövzuları əhatə edirdi. Bir də bədi yaradıcılığa maraqları sanki onlarla birlikdə böyüyürdü. Yeni əsərlərini həvəslə bir-birlərinə oxuyurdular.

1915-ci ildə “Qurtuluş” jurnalının ikinci sayında elan edilən “Yazi yarışımı” adlı müsabiqəyə Cəfər Cabbarlı “Qürub çağı bir yetim” adlı şeirini, Mirzə Bala Məmməd-zadə isə “Çoban Vəli” adlı hekayəsini göndərdi. Əsərlər nəzm və nəsr sahələrində birinci yerlərə layiq görüldü və “Qurtuluş”un 16 noyabr 1915-ci il tarixli 4-cü sayında dərc edildi.

1916-cı il Cəfər Cabbarlının ən uğurlu illərindən biri oldu. Yeni bədi əsərlər yazdı. “Solğun çiçəklər” pyesi İsmailiyyə binasının salonunda tamaşaya qoyuldu.

Dur, ey xar olan millət

1917-ci ildə Fevral burjua inqilabının qələbəsi ilə Romanovlar taxtdan salındı. Çar hökumətinin süqutundan sonra senzura qadağalarına son qoyuldu. Bundan ruhlanan gənc Cəfər bədi yaradıcılıqla daha böyük şöqlə məşğul oldu.

Növbəti il - 1918-ci il tufan kimi, qarışğa kimi gəldi. Həmin ilin martında daşnak-bolşevik silahlı dəstələrinin törətdikləri dəhşətli faciələr cəxların ocağını söndürdü, yurd-yuvasından ayırdı. Cəfər də o ağır günlərdə yaxınlarını Bakıdan Xızıya aparmaq üçün yola düşdü. Şəhərdən çıxarkən atəşə tutuldu. Ölümdən qurtulmaqları möcüzə oldu...

Cəfər Cabbarlı ailəsini əvvəlcə Xızının Upa kəndinə, sonra Qızıya apardı. Şəhər azad edildikdən sonra ermənilərin zülmərindən baş götürüb gədənler geri döndülər. Cəfər də ailəsini Bakıya gətirdi. Daşnak-bolşevik qətlamında qurban gedən soydaşlarının müsibətlərini heç zaman unutmadı. 1918-ci ilin mart

ğündəki xidmətlərini görmək, nitqlərini qeydə almaq fərseti verdi. Bu məsuliyyətli iş onu “Azərbaycan” qəzeti redaksiyasındakı mütercimlik fəaliyyətindən də ayırmadı. Gənc Cəfər parlamentin həm stenoqrafçısı, həm də hökumətin rəsmi mətbuat orqanının mütercimi kimi böyük həvəslə çalışır, eyni zamanda, məqalələr, bədi əsərlər yazırdı.

O, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varlığından ilham alırdı. Azad Azərbaycan dövlətinin üçrəngli, ay-ulduzlu bayrağına “Sevdiyim” deyə müraciət edirdi. Gənc Cəfər qəlbini çuğlayan duyğularını poetik misralara çevirir, baş üzərində müstəqil ölkəsinin bayrağının dalğalandığını görməyin səadəti ilə yazırdı:

Altın köksün hilal-yıldız, işıqları öpünce, Zirvəsindən Şah dağının gündoğuşu dinilir. Rəhm Allahı gözəlliklər tanırsı tek peç inkə, Bir siyaqla könüllərə hey salamlar söylüyür. O yerlərdə qardaşları, dostları var, pek sevir,

Yaşıl donlu, mavi gözlü, al yanaqlı sevdilim (“Azərbaycan” qəzeti, 1919, 25 avqust, №260).

Cəfər Cabbarlının milli bayrağımıza həsr etdiyi ikinci şeiri “Azərbaycan bayrağına” adlanır. Qürurla seyr etmək, oxşamaq istədiyi bu sevimli üç boyalı, üç mənalı bayrağın gözəlliyi şair üçün müqayisəyəgəlməzdir. Bu heyratəmiz gö-zəlliyə sevgisini o, belə dile getirirdi:

Nə imiş bu, aman Allah?! Od yurdunun yarpağı! Göy yarpağı, al çiçəklə yaşıl otlar topasımı? Xayı, xayı? Çiçək solur, otlar yerdə tapdınır. Fəqət bizim bayrağımız ucları pak sevilir, Yulduzlardan hılaldan da yüksəklərdə fırlanır. Kölgəsində ay ayılıb bir gözəllə qucmada, Qucaşaraq sevdiiylə yüksəklərə uçmada, Şu görünüş bir ananın şəfqətinə oxşayor.

Düşündükcə zövqlərimi, vicdanımı oxşayor (“Azərbaycan” qəzeti, 29 avqust 1919, № 263).

“Müstəqil Azərbaycan dövlətinin üçrəngli, ay-ulduzlu bayrağının mənası nədir” sualına Cəfər Cabbarlı 1919-cu ildə mükəmməl şəkildə cavab verirdi:

İpagindən qızlar çadra geyərlər, Ölkələrin azad görmək dilərlər, Bu yerləri bütün ellər sevrələr.

Yalnız bizdə gözləri var ölkəmin. (“Azərbaycan” qəzeti, 1919, №92).

1919-cu ilin dekabrında Məsavət Partiyasının II qurultayı keçirildi. Dekabrın 2-dən-12-dək davam edən qurultayda respublikanın bütün bölgələrindən gəlmiş 140 nümayəndə, çoxsaylı qonaq və mətbuat işçiləri iştirak edirdilər. Nümayəndələr arasında Cəfər Cabbarlı da var idi. Qurultayın gedişi haqqında “Azərbaycan” qəzetində yazılırdı: “Natiqlər firqənin xarici və siyasi məsələlərində tutmuş olduğu xətti-hərəkəti təsvib və təqdir ediyorlar. Fəqət, daxili işlər bərsində natiqlər iki qismə ayrılıyor.

Birinci qism natiqlər - Xəlil İbrahim, Məmməd-zadə Mirzə Bala, Cabbarzadə Cəfər, Axundzadə Cavad, Məhəmməd-zadə Əbdül Vahab, Seyid Hüseyn Münsif və sairləri xarici və siyasi məsələlərdə firqə mərkəzinin və fraksiyanın fəaliyyətini təqdirle daxili, xüsusən təşkilat məsələsindəki işlərini tənqid ediyorlar. Daha doğrusu, az hesab ediyorlar.

Digər qism isə - Rəsulzadə Məhəmmədli, Kazımzadə Abbasqulu, Mürsəlzadə Piri və qeyriləri bütün fəaliyyəti təqdir ediyorlar”. (“Azərbaycan” qəzeti, 1919, 5 dekabr, №338).

Qurultayda müzakirəyə çıxarılan aq-rar məsələsi mübahisələrə səbəb oldu. “Azərbaycan” qəzeti bu barədə bildirirdi: “Cəfər Cabbarzadə, Cavad bəy Məlik-Yeqanov, Mustafa Mahmudov, Seyid Hüseyn Münsif, Zülfüqar Məhəmmədov və İsgəndər Hüseynzadə əfəndilər layihəyə tərəfdar və onu müdafiə ediyorlar”. (“Azərbaycan” qəzeti, 1919, 15 dekabr, №344).

Qurultayda çıxış edənlər cəmiyyətin, dövlətin inkişafında əngələ çevrilən problemləri nəzərə çatdırır, onların həlli yollarını axtarırdılar. Cəfər Cabbarlı da “Dağ kəndlərindən - Sayad Xızı” mövzusunda danışıq. O, Azərbaycanın əksər dağ kəndlərini acınacaqlı sosial-iqtisadi vəziyyətini diqqətə çatdırırdı.

1920-ci ilin fevral-aprel aylarında onun yazdığı şeirlərdən kədər, qüssə, nigaranlıq boy verirdi. Çünki başı üzərində qara buludlar dolayan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin gələcəyindən narahat idi. Parlamentdə eşitdikləri, gördükləri, duyduqları ağır yük kimi qəlbine çökürdü.

Həmin ilin 27 aprelində Parlamentin sonuncu fəvqəladə gecə iclasında XI Qırmızı Ordunun təzyiqi ilə milli hökumət istefa verdi. Azərbaycan işğalından sonra Cəfər Cabbarlı “Kommunist” qəzetində və Xalq Ərzaq Komissarlığında tərənnüməçi, Azərbaycan Şura Mərkəzi İcraiyyə Komitəsində stenoqrafçı işləməyə başladı. Görünən bu idi...

Vətəndə qalan vətənpərvərlərimiz Azərbaycanın azadlığı uğrunda mübarizə yollarını müəyyənləşdirmək üçün gizli təşkilatlanmağı qərara aldılar. Siyasi fəallardan birinin - Cəfər Cabbarlının evində toplaşdılar. Yaradlıqları gizli “Milli müqavimət komitəsi”nin baş katibi Cəfər Cabbarlı, rəhbəri Mirzə Bala Məmməd-zadə, onun müavini isə Əbdül Vahab Yurdsever oldu. Böyük çətinliklərlə də olsa gizli mətbəədə “İstiqlal” qəzetini də çap etdilər.

Sovet hökumətinin təhlükəsizlik orqanlarının amansız təqiblərinə sinə gərəkə gizli təşkilatı bir müddət qoruya bildilər. Ancaq 1923-cü il iyunun 14-dən 15-nə keçən gecə Cəfər Cabbarlı və digər ictimai-siyasi xadimlər həbs olundular. Onlar avqustun 12-də azadlığa çıxma bilsələr də, qara günləri bitmədi. Sovet hakimiyyəti ilk günlərindən Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda çalışmış, cümhuriyyət hökumətinə xidmət etmiş, onun rəsmi qəzetində - “Azərbaycan” qəzetində işləmiş şəxsiyyətlərə qarşı xüsusi ilə qəddar oldular.

Həbsxanadan çıxdıqdan sonra da Cəfər Cabbarlının “cəzası” bitmədi. Təhsil aldığı Bakı Dövlət Universitetinin tibb fakültəsinin ikinci kursundan, iş yerlərindən çıxarıldı.

1923-cü il oktyabrın 5-də istiqlal fədailərindən bir neçəsi yenidən həbs edildi. Həbslər zamanı “İstiqlal” qəzetinin də çap olunduğu mətbəə aşkarlandı. Oktyabrın 13-dək zindanda mücahidlərə işğencələr verildi.

Bu dəfə də həbsdən buraxıldılar. Amma Cəfər Cabbarlı sovet hökumətinin işğencə maşınına xatırladan həbsxanasından xilas olsa da, ruhan azad deyildi. O, qeyri-adi istedadının diktesi ilə yeni əsərlər yazırdı. Azərbaycan teatr səhnəsi Cəfər Cabbarlının “1905-ci ildə”, “Od gəlini”, “Sevil”, “Almaz” və digər dramları ilə zənginləşdi. Sovet ədəbi tənqidində isə onun əsərləri bolşevik ideologiyasına uyğun təhlil və tədqiq edilirdi. Cümhuriyyət dövrü yaradıcılığına qərəzli yanaşılır, haqqında yazılırdı: “...Bu qarağöhrüçü, əksinqilabi təbliğat o zaman bezi gənclərin şüurunı zəhərləyə bilmişdi. Bu gənclərin arasında Cəfər Cabbarlı da vardı. 1918-1919-cu illərdə Cabbarlı millətçi burjua ziyalları arasında yaşamağa, Məsavət Partiyasının orqanı olan “Azərbaycan” qəzetinin redaksiyasında işləməyə məcbur olmuşdu. Bu illərdə Cabbarlı millətçilik ruhunda bir neçə əsər yazmışdı”. Sovet mətbuatında da guya onu mədh edirdilər: “Cəfər ilk öncə Məsavət ideologiyasına qapılısa da, panislamist və pantürkist ikən, sonradan yanıldığını bilərək, qəti surətdə və bütün enerjisini sosializm quruluşuna həsr etmişdir”. Əslində isə sovet hökuməti onun 1919-cu ildən Məsavət Partiyasının üzvü olduğunu, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə ürəkdan xidmət etdiyini, onun parlamentində və rəsmi qəzetində - “Azərbaycan”da çalışdığını, milli hökumət dəvridlikdən sonra gizli təşkilatın yaradıcılarından olduğunu unutmurdu.

Cəfər Cabbarlı “Aydın” əsərində yazırdı: “Mən istərim ki, insan azad, fikir azad, millət azad, hər şey azad olsun!”. Bu istək bolşevik ideologiyasına uyğun gəlmədi. Ancaq digər cümhuriyyət aşiq-ləri kimi Cəfər Cabbarlı da Azərbaycanın yenidən müstəqilliyinə qovuşacağı günə ümidini itirmədi.

...Bu dəfə onun ömrünə bahar deyil, ölüm gəlməyə tələsdi, 31 dekabr gecəsi Azərbaycanın istedadlı, Vətən eşqi övladı Cəfər Cabbarlı həyatdan qoparıb apardı. O, bu dünyadan Vətəni, dövləti yenidən azad görməyin həsrəti ilə köçdü. Cəfər Cabbarlının məsləkdaşlarının - Azərbaycanın istiqlal aşiqlərinin ömrünün qışı isə bundan sonra heç zaman bitməyəcəkdı. Sovet hakimiyyəti onların müstəqillik arzularına son qoy-mağının mümkünşüzlüyünü bildiyi üçün repressiya siyasəti yürüdəcəkdi. Hələ ki 1934-cü ilin qışı idi. Kütləvi həbslərə üç il qalırdı...

Zöhrə FƏRƏCOVA,
“Azərbaycan”